

Vega kommune

Kommuneplanens samfunnsdel 2025-2036

Kapittel 6 Næringsutvikling og sysselsetting

Innhold

1. Lovhjemler og overordnet politikk	3
2. Aktører i næringsutvikling og sysselsetting i Vega kommune	4
3. Beskrivelse av næringslivet	5
4. utfordringer (2024)	10
5. Muligheter, innovasjon og handlingsrom	11
5.1 Grunnleggende verdier og begreper for merkevarebygging	11
5.2 Kommunens roller innen næringsutvikling og sysselsetting	11
5.3 Smart spesialisering	12
5.4 Pendling og fjernarbeid	14
5.5 Regenerativt, helårs reiseliv	15
5.6 Pilot for akvakultur i områder med særskilt beskyttelse	17
5.7 Bioenergi	17
5.8 Fra jord til fat	17
5.9 Lokalmatproduksjon	18
5.10 Tilleggsinntekter i landbruket	18
5.11 Tradisjonelle fiskerier etter fisk, bløtdyr, krepsdyr og pigghuder samt foredling	18
5.12 Fôrproduksjon for akvakultur og dyrehold	18
5.13 Verdensarv, kulturmiljøer, historie og bygningsvern	18
5.14 Kreative næringer	19
5.15 Unge og utenforskap	19
5.16 Vega folkehøgskole (prosjektnavn)	19
5.17 Lokale varer og tjenester	19
6. FNs bærekraftsmål	20
7. Målsettinger, strategier og tiltak	21

Foto forsiden fra Vega verdensarvsenter: Bildet viser utegangersau på beite i Tåvær i Vegaøyan verdensarvområdet. Vega kommune er en utpreget landbrukskommune, og matproduksjon forventes å forbli en stor del også av framtidens næringsliv.

1. Lovhjemler og overordnet politikk

Plan og bygningsloven gir retning for kommunens arbeid med næringsutvikling.

«Kommuneplanens samfunnsdel skal ta stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon. Den bør inneholde en beskrivelse og vurdering av alternative strategier for utviklingen i kommunen». PBL § 11-2.

Andre viktige lover:

- Lov om jord (jordlova)
- Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. (konsesjonsloven)
- Lov om akvakultur (akvakulturloven)
- Lov om forvaltning av viltlevande marine ressursar (havressursloven)
- Lov om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven)
- Lov om friluftslivet (friluftsløven).
- Lov om kulturminner (kulturminneløven)
- Lov om folkehøgskole
- Lov om fritids- og småbåter
- Lov om havner og farvann (havne- og farvannsloven)
- Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven)
- Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m. v. (alkoholloven)

Nordland fylkeskommunes Regional plan for landbruk i Nordland 2018-2030 med tilhørende handlingsprogram for perioden 2023-2027 legges til grunn for Vega kommunes satsing innen kommunens største næring; landbruket.

Nordland fylkeskommunes strategi for å mobilisere nordlandssamfunnet til felles innsats for å forebygge ungt utenforskap; *Alle. Sammen. Ung inkludering i Nordland*.

Vega kommune ser til den nasjonale utredningen «*NOU 2023:10 - Leve og oppleve - Reisemål for en bærekraftig fremtid*» for helhetlig nasjonal politikk for reiselivssatsingen, samt til fylkeskommunens regionale planstrategi for 2021-2024 for regional politikk for reiselivsutviklingen.

Stiftelsen Vegaøyan verdensarv og Vega kommune arbeider sammen om å etablere en folkehøgskole på Vega. *NOU 2022:16 En folkehøgskole for alle – Vilkår for økt kvalitet og mangfold i folkehøgskolene* er derfor et viktig grunnlag for dette kapitlet.

Meld. St. 36 (2020 – 2021) *Energi til arbeid – langsiktig verdiskaping fra norske energiresurser* er grunnlag for Vega kommunes undersøkelser og satsing på bioenergi. I dette arbeidet benytter vi også de nord-norske statsforvalternes felles dokument *Grønn varme i nord – bioenergistrategi for Nord-Norge* (18. januar 2022).

2. Aktører i næringsutvikling og sysselsetting i Vega kommune

Bransjer og bedrifter:

- Landbrukere samt deres interesseorganisasjoner og faglag
- Sør-Helgeland landbrukskontor (Sømna), Norsk Landbruksrådgivning, Helgeland landbrukstjenester SA
- Landbrukssamvirkeaktører og leverandører
- Akvakulturnæringen og leverandører
- Besøksnæring med overnatting, servering, transport og opplevelser
- Kommunal vertskapsfunksjon (Visit Vega)
- Reiselivets regionale aktører med samarbeidspartnere
- Stiftelsen Vegaøyan verdensarv og Vegaøyan verdensarvsenter
- Fiskere og Vega fiskarlag
- Samferdselsaktører og transport
- Avfalls- og renovasjon
- Kraft- og nettselskaper

Handel og tjenesteproduksjon;

- Bygg- og anlegg
- Varehandel og servering
- Verksted
- Lokale tjenester

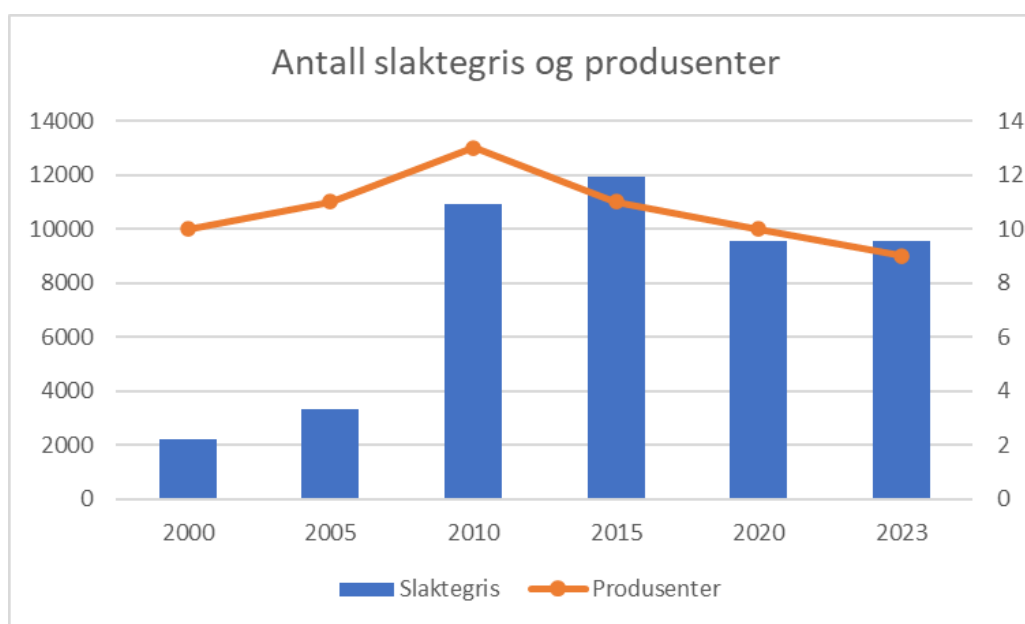
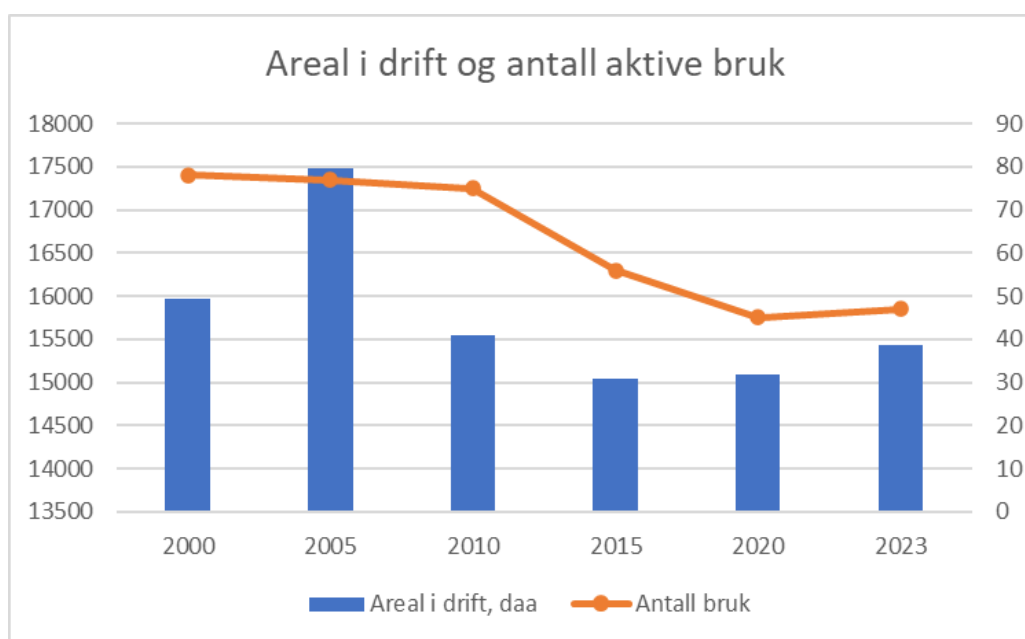
Offentlige utviklingsaktører:

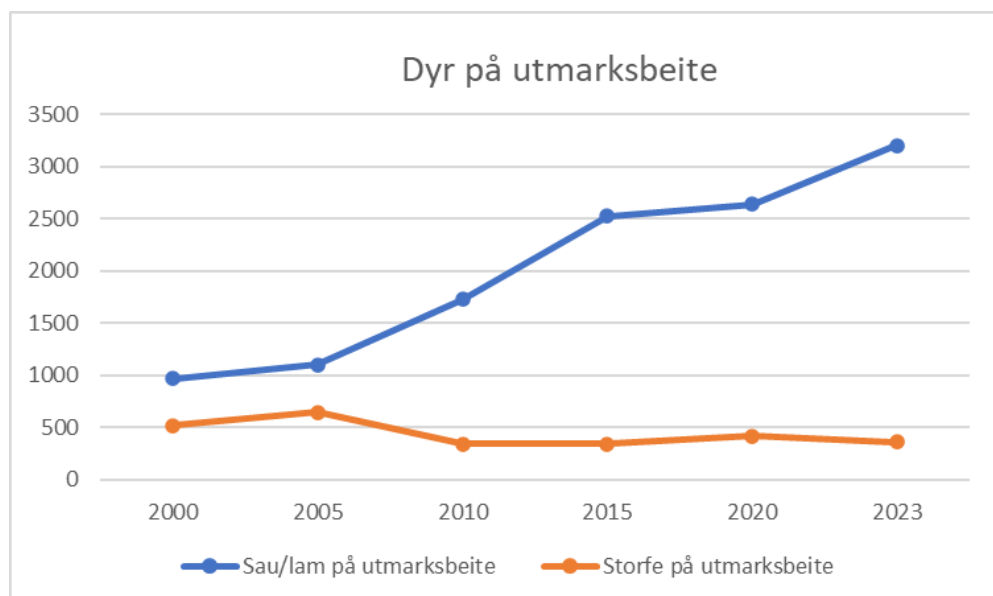
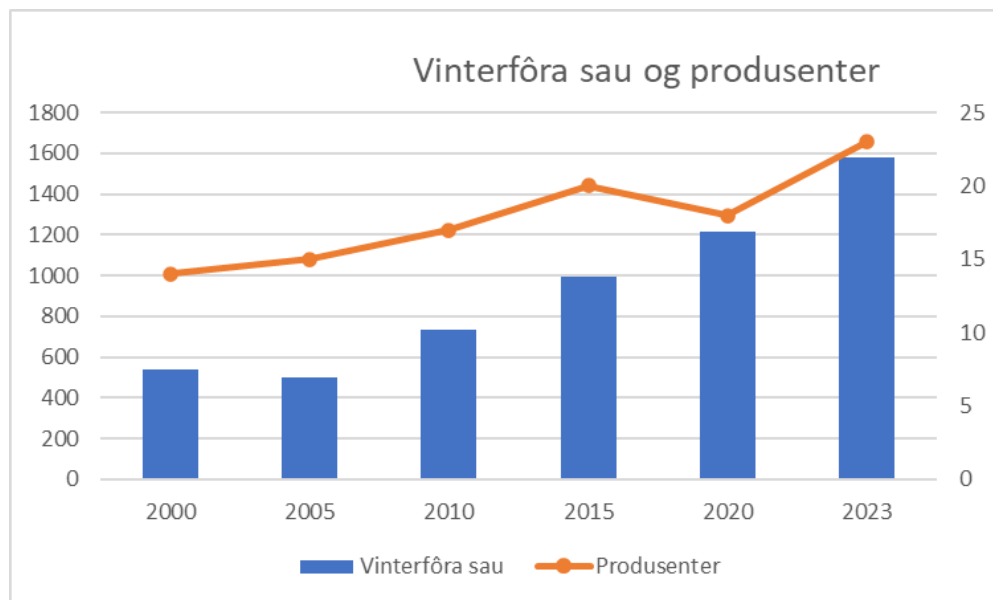
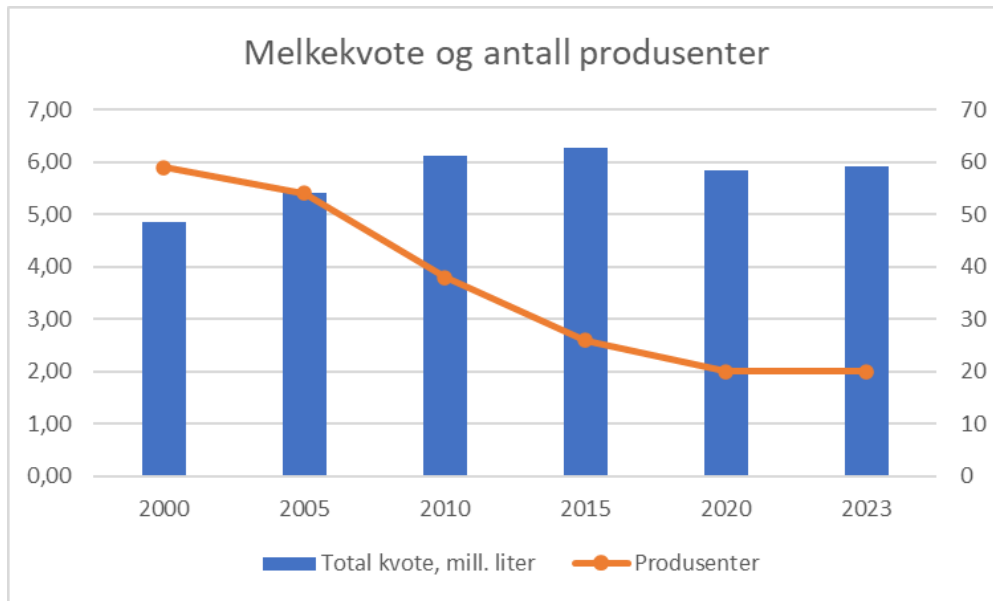
- Regjeringen
- Vega kommune
- Helgelandsrådet IPR
- Statsforvalteren i Nordland
- Nordland fylkeskommune (NFK)
- Innovasjon Norge (Bodø)
- NAV
- Kunnskapsparken Helgeland (Mo i Rana)
- Sentrum Næringshage (Sandnessjøen)
- Kystinkubatoren (Lovund)

3. Beskrivelse av næringslivet

Vega kommune har et aktivt landbruk med mange solide landbruksbedrifter.

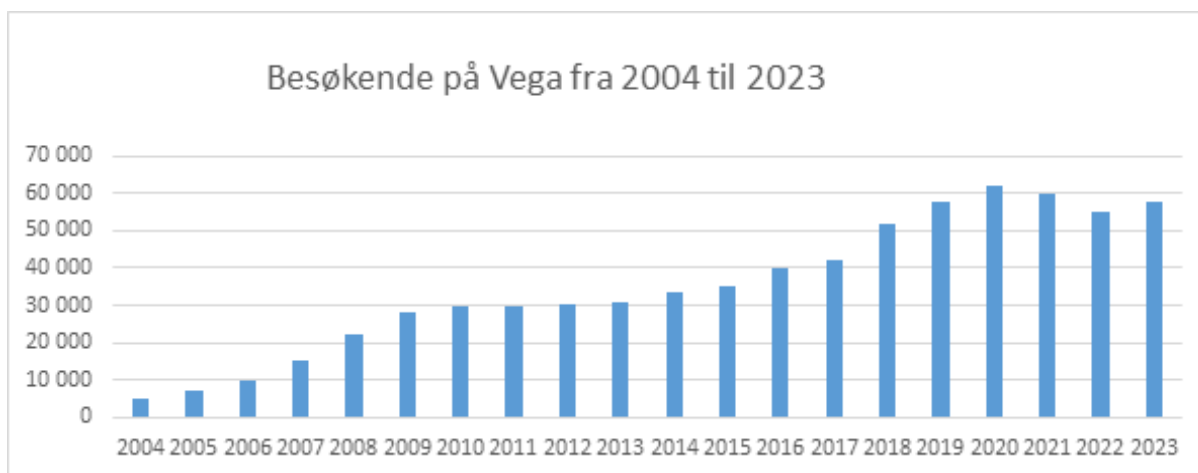
Hovedproduksjonen er melk og kjøtt på storfe og gris. Det har også blitt en økning i produksjon av sau det siste 10-året. Det er ca. 50 foretak som søker produksjonstilskudd. Det er 20 melkeprodusenter, 5 storfeprodusenter, 19 saueprodusenter og 11 bruk med gris i tillegg til noen fôrprodusenter. Noen foretak driver kombinasjon med flere produksjoner. Det er ca. 15 000 dekar jordbruksareal i drift i Vega kommune; nesten at jord brukes til fôrproduksjon og beite. Jordbruksareal i drift har vært stabilt over flere år, men vi er nå i en brytningstid i forhold til drift av de minst produktive arealene. Vega kommune er ledende innen slaktegrisproduksjon i Nord-Norge. Alderssammensetningen blant driverne er stigende, men det har vært og ligger an til å komme flere generasjonsskifter de nærmeste årene. *Kilde tekst og grafer nedenfor: Vega kommune.*

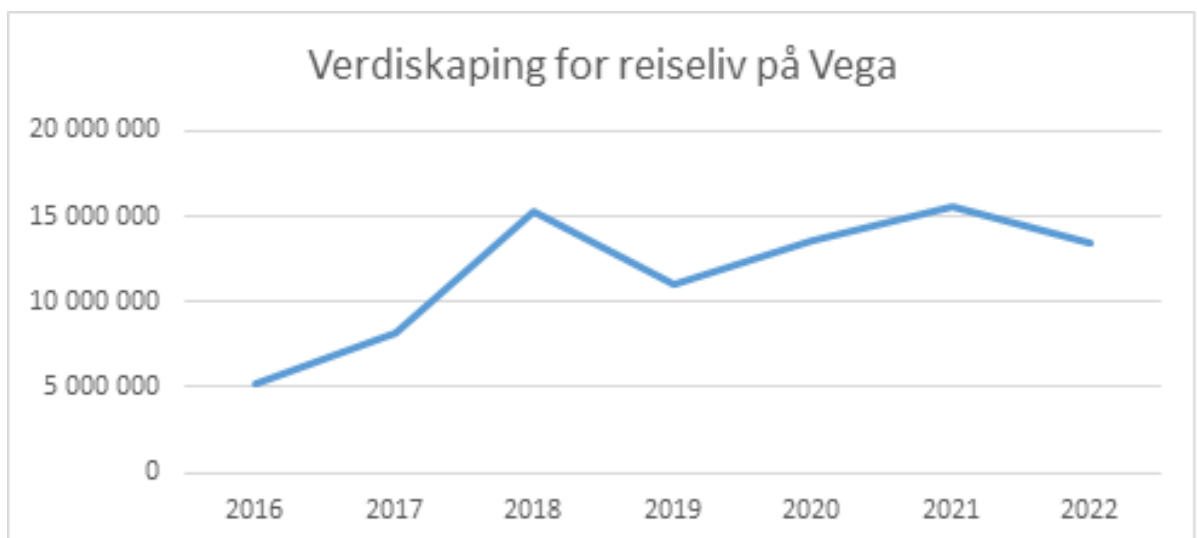
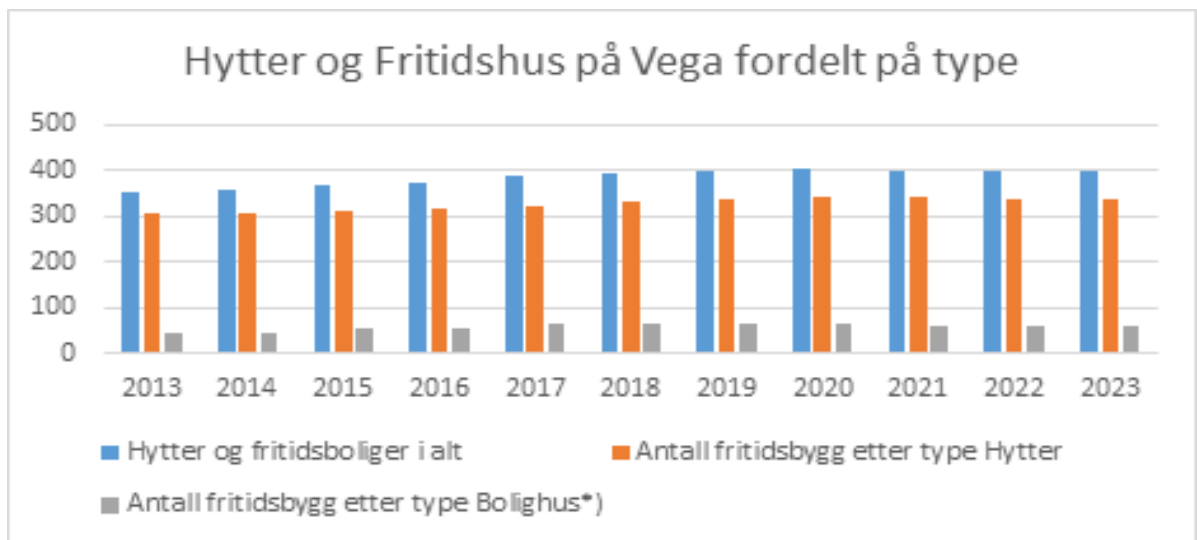
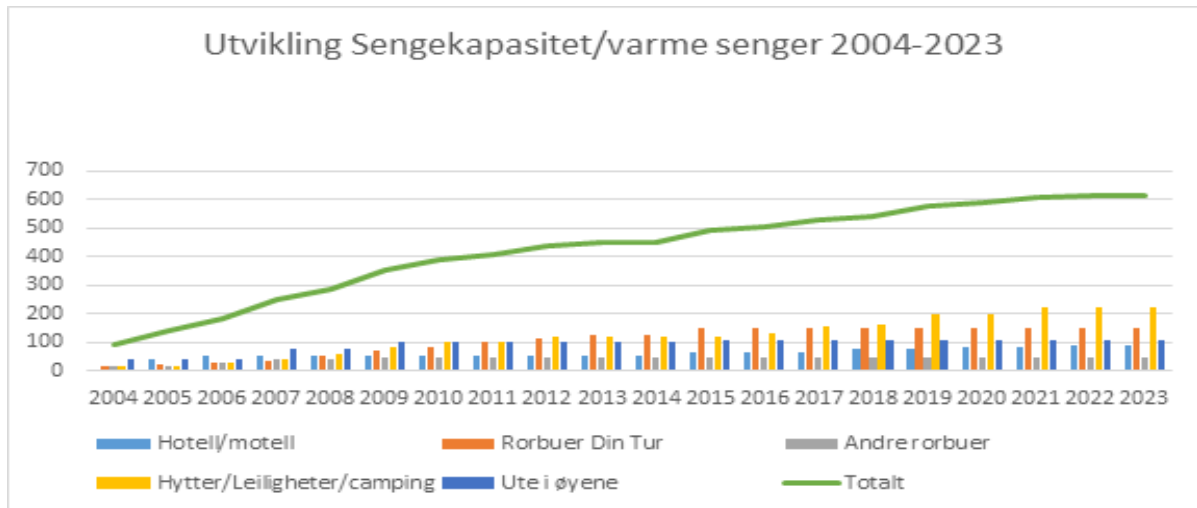

Besøksnæringen/reiselivet består av bedrifter som leverer tjenester til mennesker som er på reise – både turister og lokale gjester. Vega har noen få store og mange små bedrifter/tilbydere innenfor kjernenæringene: Overnatting, servering, opplevelser og transport. Reiselivet fungerer som et komplekst system som er avhengig av samspill med samfunnet rundt seg. I tillegg til kjernenæringene, er reiselivet avhengig av andre aktiviteter og tjenester som ikke nødvendigvis er kommersielle produkter. De som besøker Vega er motivert av ønsket om å drive med friluftsliv, oppleve verdensarven, delta på kulturarrangementer og besøke museer/kulturminner. Besøksnæringen har vokst mye fra 2004 da Vegaøyen fikk verdensarvstatus og fram til i dag. De siste 19 årene har antall besøkende på Vega økt fra 5.000 besøkende til ca. 60.000. Vega har utviklet seg fra å være et feriested for venner og familie i 3 uker om sommeren til å være et kjent reisemål for besøkende fra inn- og utland i større deler av året. Den største økningen er blant utenlandske besøkende. I 2023 var fordelingen på nordmenn og utlendinger 40/60.

Per i dag er årlig omsetning i reiselivet ca. 38 millioner kroner og verdiskaping ca. 18 millioner kroner når handel holdes utenom. Om lag 80 personer er sysselsatt i reiselivsnæringen på Vega, inkludert deltidsstillinger og enkeltpersonsforetak. Næringen gir ringvirkninger i form av verdiskaping og sysselsetting hos underleverandører. *Kilde tekst og grafer nedenfor: Vega kommune.*

Målt i NOK. Verdiskaping er summen av driftsresultat og lønnskostnad hvis driftsresultatet ikke er negativt. Hvis driftsresultatet er negativt, blir verdiskaping satt lik lønnskostnader.

Vega Verdensarvsenter AS ble etablert i 2019 og har stor betydning for besøksnæringen. Senteret er et vertskap-, besøks- og kompetansesenter, og er åpent hele året. I retningslinjer for autorisasjonen av verdensarvsentre heter det: Verdensarvsentrene skal spre kunnskap og skape oppmerksomhet om de framstående universelle verdiene til norske verdensarvområder, gi forståelse for hvorfor disse skal tas vare på og sette den norske verdensarven inn i et internasjonalt perspektiv. Tydelig formidling skal bidra til god besøksforvaltning, gode opplevelser og styrket ivaretagelse av verdensarven. Sentrene skal bidra til lokal, bærekraftig verdiskaping gjennom måten de drives på og styrke den lokale forankringen av verdensarvarbeidet.

Havbruksnæringen består av tre konsesjoner;

- Igerøy (klarert 4500 tonn)
- Skogsholmen (klarert 3120 tonn, og omsøkt 4680)
- Rørskjæran (klarert 3120 tonn)

Akvakultur i verdensarvområdet var inntil mai 2024 en pågående plansak fordi innsigelser ble reist mot forslaget til Kystsoneplan Helgeland, som omfattet ytterligere to lokaliteter for akvakultur (Hysvær og Rørskjæran). Vega kommune fikk i anledningen denne planavgjørelsen et bidrag (tilskudd) på NOK 10.000.000 til næringsutvikling, samt tilbud om bistand til å identifisere mulige områder for akvakultur utenfor Vegaøyen verdensarvområde med tilhørende buffersone¹. Oppfølgingen av Regjeringens bidrag er en del av denne næringsplanen.

De tradisjonelle fiskeriene har vært nedadgående de siste ti årene, men regnes fremdeles som en utviklingsmulighet. Fiskeridirektoratets statistikk viser at det i 2022 var 19 på Vega som har fiske som hovednæring, mens tilsvarende tall for 1988 var 90 heltidsfiskere. Tendensen er den samme i hele regionen og statistikk fra 2020 viser en nedgang på 79 prosent heltidsfiskere på Sør-Helgeland siden 1988.

Fiskerne på Vega ror med mindre fartøyer. Vi har ett mottak for fisk og skalldyr, samt en videreforedlingsbedrift; Vega delikatesser. De tradisjonelle fiskeriene er en grunnleggende del av grunnlaget for Vegaøyen verdensarv. Norge er forpliktet seg til å beskytte de tradisjonelle fiskeriene, som en del av verdensarvstatusen vår. Stiftelsen Vegaøyen verdensarv har tatt opp fiskerienes utfordringer og status i sin årsmelding for 2022².

¹ Klima- og miljødepartementet 23/2355-, datert 14. mai 2024 Vega kommune – bidrag til næringsutvikling

² Stiftelsen uttrykker seg som følger om fiskeriene (sitat): Fiskeriene i verdensarvområdet er sterkt redusert.

Fiskeridirektoratets statistikk viser at det i 2022 var 19 på Vega som har fiske som hovednæring, mens tilsvarende tall for 1988 var 90 heltidsfiskere. Tendensen er den samme i hele regionen og statistikk fra 2020 viser en nedgang på 79 prosent heltidsfiskere på Sør-Helgeland siden 1988.

For Stiftelsen vil det være et viktig mål at fiskeriene i verdensarvområdet blir tatt opp på statlig hold. Det er sterkt beklagelig at det på nasjonalt plan er forståelse for at det trengs særskilte ordninger for kulturlandskapet i verdensarvområdet, mens fiskeriene som er en del av innskrivingsgrunnlaget, ikke får noe fokus. Dette blir også stilt spørsmål ved i tilleggssutredningen som Vega kommune har fått utført av Instead Heritage.

I utredningen foreslås statlige skritt for å sikre en mindre sjarkflåte i verdensarvområdet. Samtidig kan det være behov for å tenke også alternativer til det tradisjonelle sjarkfisket med ny bruk av havområdene rundt Vega. Kan et nytt verdiskapingsprogram med utgangspunkt i havet være en vei å gå? Sitat slutt.

Kunnskapsaktører er en gryende næring hos oss, med Stiftelsen Vegaøyan verdensarv i spissen foran noen enkeltpersoner. Norge har forpliktet seg til mer forskning som en del av verdensarvstatusen, uten at dette har medført ringvirkninger i lokalsamfunnet vårt.

Tjenesteproduksjon og handel har ulike aktører; matbutikker, blomsterbutikk, byggevareforhandlere, frisør, elektriker, rørlegger, verksted, entreprenører, m. fl.

4. utfordringer (2024)

Landbruket i Vega kommune står ovenfor et mangfold av utfordringer:

- Generasjonsskifter tvinger seg fram på flere av gårdene.
- Klimaendringene er en kompleks utfordring, som i noen grad må sees på som en mulighet. Et varmere klima åpner for lengre vekstsesong. På den annen side kan våtere vær og mer ekstremvær kan slå negativt ut for visse typer avlinger. Klimaendringene har også medført noe press på flere typer utslipp fra landbruket.
- I de nasjonale og internasjonale matmarkedene kan etterspørselen etter visse typer mat, som for eksempel rødt kjøtt, gå ned. Rødt kjøtt er et viktig volumprodukt fra Vegas bønder, som holder mye storfe og svin.
- Geopolitiske forhold og svikt i visse markeder under pandemien har reist debatten om behovet for en høyere matberedskap og selvforsyningsgrad. Det er vanskelig å forutse hvilken betydning dette kan få for Vega.
- En ny og ventet husdyrgjødselsforskrift kan medfører endringer i hvordan husdyrgjødsel kan disponeres. Den kan få påvirkning på produksjonsvolum gjennom innskjerping i forhold til dagens arealkrav. Forskriften skal på høring ila. våren 2024.

Endringer i landbrukets betingelser er ikke noe nytt. Det er opp til hvert enkelt bruk å finne sin nisje i markedene. Vega kommune skal bidra med veiledning gjennom vertskommunesamarbeidet Sør-Helgeland landbrukskontor, som har kontor i Vik i Sømna.

Tradisjonelt oppdrett av laks, ørret og regnbueørret med dagens teknologi (2024) må lokaliseres Vegaøyan verdensarvområde og buffersonen.

Vega kommune utenom verdensarvområdet og buffersonen består av et mindre sjøområde som grenser mot Vevelstad og Brønnøysund, samt åpent hav vest for verdensarvområdet.

Besøksnæringen er avhengig av at både Vegasamfunnet, verdensarven og infrastrukturen tåler reiselivets aktiviteter og konsekvenser. Stadig økende aktivitet i næringen må vurderes mot bærekraft og reiselivets regenerative egenskaper (se tekstboks og avsnittet om besøksnæringen nedenfor).

Rekruttering av arbeidskraft forbindes med sterk konkurranse med andre kommuner og bransjer.

Samferdsel, og særlig fergerutene, er av stor betydning for hele samfunnet.

Regenerativt reiseliv bygger på prinsippet om at naturen er selvreparerende, hentet fra økologi og naturvitenskap. Dette tankesettet er nå utvidet til å omfatte økonomi, næringsliv, samfunn og kultur. Innen reiselivet fokuserer regenerativ tenkning på å skape positive effekter for reisemålene, ikke bare økologisk, men også sosialt, kulturelt og økonomisk. Målet er å få besøkende til å bidra til å forbedre stedet de besøker, støtte lokal verdiskaping og bevare kultur og naturressurser.

Vega kommune har pr. 2024 ikke dedikerte ressurser for næringsutvikling utover det interkommunale samarbeidet om landbruk. Kommunen mangler egen kapasitet og kompetanse til å invitere gründere og etablerte bedrifter til å utvikle ideene sine, og støtte disse gjennom tilskuddsordninger, offentlig byråkrati og andre utfordringer³.

Vega næringsforening er viktig for Vegasamfunnet, men drives som en medlemsforening uten ansatte. Vi mangler et lokalt innovasjons- og utviklingsmiljø.

Vega kommune har ikke tradisjon for å dele ut næringspriser, næringslivsarrangementer, messer, markeder og annet som kan inspirere gründere og etablerte bedrifter.

Vega kommune mottar årlige, statlige tilskudd for driften av Vegaøyan verdensarv. I 2024 er kommunen tildelt ekstraordinær kompensasjon for at omsøkte akvakulturkonsesjoner i verdensarvområdet ikke kunne godkjennes planmessig.

Vi har begrensede råstoffuttak og ingen kjente betydningsfulle andre ressurser (2024).

5. Muligheter, innovasjon og handlingsrom

5.1 Grunnleggende verdier og begreper for merkevarebygging

Vega er et positivt ladet ord som mange forbinder med vakkert øylandskap, verdensarv, vertskap, innovasjon og godt samarbeid.

- Stolt fortid – spennende framtid (kommuneslagord/-visjon)
- Bærekraftig forvaltning med helhetlig fokus; miljø, sosial og økonomisk
- Respekt, engasjerende og inkluderende er verdibegreper for verdensarv, kulturlandskap og ærfugldrift.
- Et mangfoldig og ansvarlig landbruk med både volum- og lokalmatproduksjon for konsum og beredskap
- Regenerativt reiseliv
- Vertskap for og støtte til bedrifter og jobbsøkere

Omtale og omdømme har vært og er en meget vesentlig del av markedsføringen av Vega som destinasjon og lokalsamfunn.

5.2 Kommunens roller innen næringsutvikling og sysselsetting

Kommunens roller kan beskrives på mange måter. I NOU 2020:12 Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn beskrives kommunens rolle som:

- *Forvaltningsrollen* for å ivareta brede samfunnsmessige interesser i henhold til offentlige lover, forskrifter og reglement. Denne rollen innebærer blant annet arealplanlegging, saksbehandling av byggesaker og annet formelt ansvar.
- *Tjenesteproduksjonsrollen* som å yte tjenester overfor bedrifter og etablerere. Dette kan omfatte økonomiske virkemidler og veiledning og omtales ofte som kommunens førstelinje for næringsutvikling.

³ Vega kommune bistås av utviklingsaktører i Brønnøysund til veiledning av gründere.

- *Entreprenørrollen*, med autonom, innovativ, risikovillig og proaktiv orientering for å skape ny virksomhet.

Både politisk ledelse, administrasjonen og Sør-Helgeland landbrukskontor er viktige for fylle alle rollene. Vi må både invitere, lytte og bistå mest mulig på næringslivets premisser. Ved behov skal vi invitere gründere, utviklingsaktører og samarbeidskommuner til våre egne verksteder på Vegaøyan verdensarvsenter. Ideer, initiativer og gryende entreprenørskap bør alltid møtes med interesse og respekt.

5.3 Smart spesialisering

Smart spesialisering handler om å bygge videre på den kompetansen, det næringslivet og de ressursene som allerede er til stede i en region, for å utvikle nye nisjer og næringsområder. Strategier for smart spesialisering skal fremme fornying og omstilling ved å styrke utviklingen på de næringsområdene der regionen effektivt kan koble ressurser og kompetansefortrinn med markedspotensialer.

Strategier for smart spesialisering er strategier for å få fram noe som er nytt, men samtidig beslektet med de næringene og kunnskapene som allerede finnes i regionen, altså regionens spesialiseringer. Spranget til nye produksjoner eller næringsområder blir enklere hvis de kan bygge på kompetanse, underleverandører, markedsføringskanaler, spesialutdanning eller andre eksisterende fortrinn som regionen har. Forskerne kaller dette beslektet mangfold 4.

Nordland fylke har arbeidet med å forstå regionen i sammenhengen smart spesialisering. Sitat fra Et bærekraftig Nordland – Planstrategi for samarbeid og grønn omstilling 2021-2024:

Den grønne transformasjonen av næringslivet er i ferd med å få fotfeste: Fylket har rike energiresurser og industriell infrastruktur. Dette er nødvendige ressurser for å få til et grønt skifte. Omstillingen til karbonnøytralitet og sirkulær økonomi vil i økende grad være en drivkraft for bruk av mer fornybare biologiske produkter og dermed en bioøkonomi. Bioøkonomien handler om å skape merverdi for samfunnet gjennom produksjon, omdannelse og bruk av biologiske naturressurser.

Tilgang på fornybare naturressurser i form av energi- og bioressurser styrker også økonomien. Det aller meste av kraften som brukes i Nordland er basert på vannkraft. Fylket er en netto eksportør av fornybar kraft. Lokal produksjon av klimavennlig energi kan gi muligheter for å utvikle nye markeder innen f.eks. bioenergi, sol, jordvarme og fjernvarme.

Fylket står i fare for å bli ren råvareleverandør av for eksempel kraft, metaller og fisk. Utvikling av større del av råvarene i regionen kan være et bidrag i det grønne skiftet. Reduserte utslipp fra industri og transport er del av overgangen til et lavutslippssamfunn. Bedrifter og arbeidsplasser kan styrkes ved å utnytte potensialet i reduserte utslipp og

⁴ Kilde: Regjeringen: Smart spesialisering som metode for regional næringsutvikling (veileder, 2018).

energieffektivisering. Bruk av kortreist kraft til kraftkrevende industri vil redusere behovet for lange kraftledninger, og redusere energitapet i overføringsnettet.

Gitt ressursene og egenskapene som omtales i Nordlands strategi, har den relevans for Vega kommune. Smart spesialisering bygger på at regionen (kan også være en kommune), gjennomfører såkalte entreprenørielle oppdagelser. De skal lede til innovasjon, næringsutvikling og sysselsetting basert på eksisterende fortrinn.

En fullskala entreprenøriell oppdagelsesprosess er en arbeidskrevende og møysommelig prosess. Vega kommune har derfor selv utredet og identifisert fortrinnene våre, og legger disse til grunn for næringsutviklingen i Vegasamfunnet (tabell neste side).

Fortrinn som Vegasamfunnet og næringslivet kan bygge videre på:

Ressurser:	Verdensarv, ederdun, verdensarvingene, verdensarvsenter, dyrkbar mark, utmark, gårdsmiljøer, beitedyr, skog, hav, bio-avfall, bioenergi, sol, vind, 6500 øyer og holmer, sjøareal, marine ressurser, vilt, kulturlandskap, kulturminner/-miljøer, Vegatrappa, overnattingskapasitet, turstier, ferge- og båtruter, mineraler, Folkets hus, ren luft, naturlandskap/allemannsrett, sykkellandskap, skulpturlandskap, strandmiljøer, statlige sikrede friluftsmiljøer
Bransjer:	Verdensarv, matproduksjon, landbruk (melk og kjøtt), akvakultur, fiskerier, besøksnæring (kultur, natur, turistfiske, jakt, friluftsliv), kunsthåndverkere, opplevelsesbedrifter, sjøtransport, bygg og anlegg, kultur og produksjon samt varehandel og tjenester
Kompetanse:	Verdensarv, immateriell kulturarv, samhandling og samskaping, matproduksjon, landbruk, fiskerier, akvakultur, kunsthåndverk, kultur, reiseliv, servering, gjestfrihet og bygningsvern

5.4 Pendling og fjernarbeid

Mange av innbyggerne i Vegasamfunnet pendler til Brønnøysund for å arbeide i forskjellige næringer og institusjoner der. Samtidig er flere av Vegas bedrifter og kommunen avhengig av arbeidskraften som pendler andre veien.

Noen innbyggere pendler til andre regioner eller offshore. Vi har også en gruppe innbyggere som fjernarbeider for arbeidsgivere over hele landet. Noen vegværing er også studenter ved universiteter selv om de bor fast på øya. De digitale verktøy som gjør dette mulig, vil bare bli bedre.

Vega kommune legger til grunn at pendling og fjernarbeid er innbyggernes eget valg og en nødvendighet i et moderne samfunn. Vi har mye å tjene på å legge til rette for at innbyggerne våre kan arbeide, studere og bo slik de ønsker. Vi kan derfor utrede et senter for fjernarbeid, fjernstudier, små kunnskapsbedrifter, midlertidige aktører og andre enkeltpersoner som ikke ønsker å være fysisk alene på jobben.

5.5 Regenerativt, helårs reiseliv

Visjonen for reisemålsutviklingen på Vega strekker seg mot en fremtid hvor reiselivet og besøkende samlet sett gir en positiv effekt for næringsliv, lokalsamfunn og miljø.

Å skape et økonomisk robust reiseliv på Vega innebærer ikke bare å minimere negative påvirkninger i samfunnet, men å aktivt bidra til å beskytte og gjenoppbygge miljøet, naturen og kulturarven. Samtidig må reiselivet formes på en slik måte at det bidrar til et attraktivt lokalsamfunn, både for lokalbefolkningen og de besøkende.

Utfordringen ligger i å oppnå økt verdiskaping uten nødvendigvis å øke besøksvolumet. Kravet til bærekraftig utvikling utfordrer den tradisjonelle veksttankegangen der økende besøkstall har vært hovedmålet. Økonomiske mål som overnattingstall og verdiskaping er i dag sentrale indikatorer for suksess i reiselivet, men det er behov for en ny tilnærming.

I Vega kommune ønsker vi å utvikle reiselivet innenfor sosialt, økonomisk og miljømessig bærekraftige rammer. Vi streber ikke etter vekst for vekstens skyld, men etter et reiseliv som beriker vårt lokalsamfunn og legger grunnlaget for det gode samfunnet. Vi ønsker et regenerativt reiseliv, der bærekraftige strategier møter lokal visjon og verdier. Vegas besøkende foretrekker naturbasert og folkehelsefremmende aktiviteter, og kan bruke den samme infrastrukturen som lokalbefolkningen. Vi vil definere suksess i reiselivet på en ny måte, der positive effekter på lokalsamfunnet og miljøet er avgjørende. Målet er å skape et reiseliv som er en ressurs for Vega og som harmoniserer med våre unike verdier og historier.

FNs turismeorganisasjon World Tourism Organization (UNWTO) har utviklet 10 prinsipper for et bærekraftig reiseliv. Se tekstboks nedenfor. I samhandlingen med lokale og regionale aktører vil Vega kommune benytte prinsippene som inspirasjon og diskusjonsgrunnlag for videreutvikling av reiselivet.

Fra Nordland fylkeskommunes regionale planstrategi for 2021-2024

Mange vil oppleve Nordlands natur og kultur:

Reiselivs- og opplevelsesnæringene er i sterk utvikling i regionen. Nordlands natur og kultur er det mange som vil oppleve. Reiselivs- og opplevelsesbedriftene er også viktige arbeidsplasser i hele fylket og kanskje spesielt i mange små lokalsamfunn. Samtidig gir reiselivsnæringen økt press på natur og kultur. Dette har synliggjort behovet for en helhetlig forvaltning av lokale ressurser som inngår i reiselivsutviklingen. Større lokalt eierskap til bruk av lokale ressurser i de enkelte reiselivsprodukt er nødvendig. Bedre samarbeid mellom bedrifter og med andre næringer, med offentlig sektor, forskningsmiljø og innbyggere vil være med på å skape en attraktiv og bærekraftig reiselivsnæring framover.

Boks 9.6 UNWTOs ti prinsipper for et bærekraftig reiseliv

FNs turismeorganisasjon (UNWTO) har etablert ti prinsipper for bærekraftig reiseliv.

Bevaring av natur, kultur og miljø

1. *Kulturell rikdom*

Å respektere, videreutvikle og framheve lokalsamfunnets historiske kulturarv, autentiske kultur, tradisjoner og særpreg.

2. *Landskapets fysiske og visuelle integritet*

Å bevare og videreutvikle landskapskvalitet, både for by og bygd, slik at landskapets fysiske og visuelle integritet ikke degraderes.

3. *Biologisk mangfold*

Å støtte bevaringen av naturområder, dyreliv og habitater, og minimere ødeleggelser av disse.

4. *Rent miljø og ressurseffektivitet*

Å minimere reiselivsbedrifters og turistenes forurensing av luft, vann og land (inkludert støy), samt å minimere genereringen av deres avfall og forbruk av knappe og ikke-fornybare ressurser.

Styrking av sosiale verdier

5. *Lokal livskvalitet og sosiale verdier*

Å bevare og styrke livskvaliteten i lokalsamfunnet, inkludert sosiale strukturer, tilgang til ressurser, fasiliteter og fellesgoder for alle, samt unngå enhver form for sosial degradering og utnytting.

6. *Lokal kontroll og engasjement*

Å engasjere og gi kraft til lokalsamfunnet og lokale interessenter mht. planlegging, beslutningstaking og utvikling av lokalt reiseliv.

7. *Jobbkvalitet for reiselivsansatte*

Å styrke kvaliteten på reiselivsjobber (direkte og indirekte), inkludert lønnsnivå og arbeidsforhold uten diskriminering ut fra kjønn, rase, funksjonshemninger eller andre faktorer.

8. *Gjestetilfredshet, trygghet og opplevelseskvalitet*

Å sørge for trygge, tilfredsstillende og berikende opplevelser for alle turister uavhengig av kjønn, rase, funksjonshemninger eller andre faktorer.

Økonomisk levedyktighet

9. *Økonomisk levedyktige og konkurransedyktige reiselivsdestinasjoner gjennom lokal verdiskapning*

Å sikre levedyktigheten og konkurransedyktigheten til reiselivsdestinasjoner i et langsiktig perspektiv, gjennom å maksimere reiselivets verdiskapning i lokalsamfunnet, inkludert hva turistene legger igjen av verdier lokalt.

10. *Økonomisk levedyktige og konkurransedyktige reiselivsbedrifter*

Å sikre levedyktigheten og konkurransedyktigheten til reiselivsbedrifter i et langsiktig perspektiv.

Kilde: UNWTO

5.6 Pilot for akvakultur i områder med særskilt beskyttelse

Tradisjonell akvakultur med oppdrett av laks, ørret og regnbueørret med dagens (2024) teknologier er ikke forenlig med de unike verdiene som Vegaøyen verdensarv bygger på.

Vi skal invitere oppdrettsnæringen og myndighetene til et innovasjonssamarbeid om anlegg og driftsmodeller med tilpasset profil og en annerledes signatur. Både visuell signatur, støy, utslipp og risiko for smittsomme sykdommer skal tilpasses omgivelsene slik at verdiskapningen og sysselsettingen kan styrkes.

Målsettingen må være at videreutvikling ny, innovert akvakultur kan aksepteres for verdensarvområdet og buffersonen, og være understøttende til opprettholdelse av de framstående, unike verdensarvverdiene.

Vegaøyen verdensarv må speiles mot FNs bærekraftsmål, og de tre bunnlinjene som benyttes for å følge utviklingen, økonomisk bærekraftig, miljømessig bærekraftig og sosialt bærekraftig. Vegaøyen er et kulturlandskap som er helt avhengig av menneskelig aktivitet for at verdiene skal opprettholdes. Det miljømessige kan ikke sees isolert fra økonomisk aktivitet og menneskene som livnærer seg innenfor området.

Ambisjonene våre gjelder både anadrome arter, kveite, steinbit, torsk, andre fiskeslag, makroalger (tang og tare), mikroalger samt pigghuder, krepsdyr og bløtdyr. Ambisjonene gjelder både i og utenfor verdensarvområdet.

5.7 Bioenergi

Vega kommune har allerede gjennomført et utviklingsverksted om bioenergi og biologisk ressursgrunnlag for ny verdiskapning og sirkulær økonomi på Vega. Både skogressursene og andre bio-ressurser kan være aktuelle for energiproduksjon i landbruket, lokal industri og annet konsum. Sitkagrana, som er en innført og delvis uønsket art på Vega, inngår i idégrunnlaget vårt. Det samme gjør restprodukter fra landbruk, akvakultur og fiskeriene, samt matavfall og slam. En satsing på bioenergi som kan kombineres med matproduksjon i drivhus med grønn energi vil være positivt i et klimaperspektiv.

5.8 Fra jord til fat

Stiftelsen Vegaøyen verdensarv har gjennomført et utviklingsprosjekt (2023-2024) for å fremme økt, lokal matproduksjon og økt utnyttelse av tilgjengelig dyrkbar mark og beitereserver i verdensarvområdet og i buffersonen. Prosjektet har avdekket et potensial for økt verdiskapning basert på optimal utnyttelse av alle typer arealer. Lokal foredling med småskala slakteri, ysteri og tørkeanlegg mv. inngår i handlingsrommet. Ull- og skinnprodukter fra bufe og vilt inngår også.

Prosjektet har avdekket et betydelig potensial for inntjening gjennom produksjon i markedshager. Markedshager er et etablert konsept for verdiskapning gjennom matproduksjon, og aktørene veiledes gjennom et eget nettsted. Dyrking etter

markedshageprinsippet sees som et system, der næringsstoffer, avling, jordkvalitet, arbeidskraft, kunnskap, markedskanaler og forbrukere henger sammen⁵.

Fra jord til fat har også vurdert birøkting som en mulighet for interesserte gründere/aktører.

Stiftelsen ser en kobling mellom «Fra jord til fat» og et bærekraftig, regenerativt reiseliv som kan tilby ureiste kvalitetsprodukter.

5.9 Lokalmatproduksjon

Med Vega som stamme i et merkevarenavn for lokalt produsert mat, kan vi skape nye muligheter innen lokalt produsert mat. Slike produkter er godt utviklet ellers på Helgeland. Det kan være mulig å koble seg på regionale samarbeid om mer distribusjon og salg, i tillegg til nettsalg. Se for øvrig «Fra Jord til fat» ovenfor.

5.10 Tilleggsinntekter i landbruket

Bondegårdene er gode arenaer for mange forskjellige næringsrettede aktiviteter. Både reiseliv, inkludering, integrering, friluftsliv, hytteservice, gårds kafé, jakt og fiske samt entreprenørdrift er kjente attåt næringer ved mange norske gårdsbruk. Vega kommune ser også et potensial i sosialt arbeid og arbeidstrening samt sosial habilitering og rehabilitering for å motvirke utenforskap som en mulighet for tilleggsinntekter.

5.11 Tradisjonelle fiskerier etter fisk, bløtdyr, krepsdyr og pigghuder samt foredling

Selv om denne næringen har vært nedadgående i mange år i Vega kommune, må initiativer støttes og følges opp. Næringen er en sentral kvalitet i Vegaøyan verdensarv. Vi arbeider for å opprettholde grunnlaget for den ene mottaks- og foredlingsbedriften i kommunen.

5.12 Fôrproduksjon for akvakultur og dyrehold

Fôr er en av de viktigste innsatsfaktorene i akvakultur og i dyrehold på land. Vega kommune har naturressurser som kan inngå i fôrproduksjon. Lokalprodusert og kortreist fôr vil redusere transportinnsatsen, og dermed klimaavtrykket.

5.13 Verdensarv, kulturmiljøer, historie og bygningsvern

Innskrivingen av Vegaøyan på UNESCOs verdensarvliste har skapt en bransje i kommunen innen forvaltning, formidling og bygningsvern. Effektene for dunværene og reiselivet har også vært store. Vega kommune skal arbeide videre med ny-etableringer, ekspansjon og økt sysselsetting innen verdensarv:

⁵ www.markedhage.no

- International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property ⁶ (ICCROM) støtter initiativer innen utdanning og formidling med verdensarv som tema.
- Folkehøgskole har vært jobbet med i flere år. Folkehøgskolene har opplevd noe varierende søkertall ⁷, (2023) og fornye seg for å opprettholde skoleslagets volum og betydning.
- Lokale vegværing har tatt til orde for å etablere en aktivitetspark med verdensarv som tema.
- Rydding og landskapsrestaurering i verdensarvområdet.
- Bygningsvern og sirkulær økonomi.
- Flytting av områdetypiske hus til Vegaøyen fra områder som ikke kan nyttiggjøre seg disse lengre.
- Forskning og feltarbeider for å øke kunnskap om Vegaøyen verdensarv.

Stiftelsen Vegaøyen verdensarv og Vega verdensarvsenter er faglig sterke samarbeidspartnere for en videreutviklet verdiskapning basert på verdensarv.

5.14 Kreative næringer

Vega kommune har flere mindre aktører som driver innen media, kultur, kunst, kunsthåndverk og håndarbeid. Aktører innen kreative næringer kan bidra positivt innen reiselivet og ikke minst som et tilbud og en trivselsfaktor overfor egne innbyggere.

5.15 Unge og utenforskap

De siste årene har nasjonale og regionale myndigheter styrket innsatsen ovenfor unge i utenforskap, eller som står i fare for å havne i utenforskap. Vega kommune ønsker å arbeidere videre med muligheter for å tilby tilpassede aktiviteter og kompetanseheving til målgruppen etter inspirasjon fra Regjeringens ungdomsgaranti og Nordland fylkeskommunes strategi mot ungt utenforskap.

5.16 Vega folkehøgskole (prosjektnavn)

Vega kommune er i gang med utredninger for å søke om tilskudd til driften av en ny folkehøgskole ved siden av Vega verdensarvsenter.

5.17 Lokale varer og tjenester

Det lokale tilbudet av varer og tjenester er meget viktig for rekruttering og bolyst.

⁶ ICCROM er en internasjonal organisasjon som Norge har vært medlem av siden 1980. ICCROMs oppdrag er gjengitt på www.iccrom.org: «*The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM) was created in the aftermath of the Second World War in response to widespread destruction and the urgent need to reconstruct cultural property. In 1956, a proposal was adopted at the 9th Session of the UNESCO General Conference in New Delhi to create an intergovernmental centre to study and improve restoration methods, and so ICCROM was born.*».

⁷ NRK 7. april 2023. Landsorganisasjonen pressemelding 28. august 2023. Utdanningsnytt 7. august 2023.

6. FNs bærekraftsmål

Bærekraftsmål	Begrunnelse
 17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE	Godt samarbeid er en suksessfaktor i all næringsutvikling og sysselsetting. Temaet har mange og forskjellige interne og eksterne aktører som alle må fylle sin rolle. For å lykkes med bærekraftsmålene trengs det nye og sterke partnerskap. Myndigheter, næringslivet og sivilsamfunnet må samarbeide for å oppnå bærekraftig utvikling (sitat FN).
 2 UTRYDDE SULT	Vega kommune produserer store mengder mat. Mat er mangelvare for noen folkegrupper i dag, og kan bli det for flere i framtiden. For at alle skal kunne spise seg mette må vi fordele ressursene og ta vare på maten vi produserer på en bedre måte enn i dag. Dette kan blant annet gjøres gjennom mer lokal matproduksjon, ved å produsere maten på en mer bærekraftig måte samt ved å utnytte ressursene våre i jordbruk, skog og fiske på en bedre måte.
 4 GOD UTDANNING	Som vertskapskommune for Vegaøyen verdensarv er det et stort ansvar, og en yrkesprofesjon, å formidle de unike kvalitetene til innbyggere og tilreisende.
 8 ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST	Vegas innbyggere må ha gode arbeidsplasser for at bosettingen skal opprettholdes. Vi må utnytte størst mulig del av arbeidsstyrken lokalt, herunder også de som har flyktet til oss fra konflikter ute i verden. Å skape økonomisk vekst og nye arbeidsplasser gjennom anstendig arbeid er en forutsetning for bærekraftig utvikling. Å skape arbeidsplasser av god kvalitet er en av de største utfordringene for alle land fram mot 2030.
 7 REN ENERGI TIL ALLE	Vega har naturressurs-forutsetninger for å arbeide videre med bioenergi prosjektet som ble påbegynt i 2022.
 11 BÆREKRAFTIGE BYER OG LOKALSAMFUNN	Flere arbeidsplasser og bosatte arbeidstakere er en forutsetning for å opprettholde Vega som lokalsamfunn og kommune på lang sikt. Befolkningsutviklingen er negativ – det er intet eller lite om tyder på at den kan snus uten at vi arbeider både hardt og godt med å øke den lokale verdiskapningen. Unge mennesker som tar interesse i Vega, må ha noen bransjer og arbeidsgivere å velge mellom.

7. Målsettinger, strategier og tiltak

Vega kommunes plan innebærer en bred satsing. Innen næringsutvikling er det normalt å ikke lykkes med alle forsøkene. Vi skal derfor arbeide med flere muligheter til enhver tid.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
Vega kommune som utviklings-aktør – opprettholde eller øke sysselsettingen alle bransjer tatt i betraktning (antall årsverk)	Vega kommune skal invitere næringslivet og andre aktører til utviklingsverksteder og holde næringsutvikling og sysselsetting høyt oppe på dagsordenen Vega kommune skal etablere kapasitet og kompetanse til førstelinje-bistand til gründere. Vi skal opprette en næringshage i tilknytning til Vega verdensarvsenter Styrke samarbeidet med Vega næringsforening og landbrukssamvirket, samt andre relevante bransjeforeninger Vurdere samarbeid med andre kommuner om næringsutvikling, forretningsutvikling og tjenester overfor gründere Kreativitet, innovasjon, entreprenørskap og lokale næringer som tema og fag i skolen Gjennomføre en årlig næringslivskonferanse. Institudere og dele ut en årlig næringspris til dyktige, lokale aktører Legge til rette for næringsaktører med planer, næringsarealer og infrastruktur Arbeide kontinuerlig med flere satsinger og utviklingsprosjekter i retning av kommunens eksisterende fortrinn innen næring Etablere et lokalt samarbeid om rekruttering av arbeidskraft til privat og offentlig sektor Vi skal følge opp rutetilbudet for ferger og båt til og fra kommunen Motivere næringslivet og gründere til å undersøke og bedre utnytte tilgjengelige tilskudds-muligheter (Innovasjon Norge, Bionova osv.) Fremme flersysleri som levevei for personer og selskaper som ønsker å være en del av verdensarvstatusen
Videreutvikle Vega som et reisemål – forsiktig økning, og i hovedsak utenfor kjernetiden om sommeren	Re-sertifisere Vega som bærekraftig reisemål Øke besøkstallene i skuldersesongene og om vinteren med 50 % i planperioden Vega kommune beholder rollen koordinator for videreutvikling av reiselivet Undersøke mulighetene for en særskilt satsing innen fugleentusiasme Vega kommune ivareta sin del av ansvaret for reisemålsutviklingen som produkteier, rammesetter, utviklingspartner og vertskap

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	Utrede finansiering av fellesgoder - innføre enkelte brukerbetalte tjenester (parkering, sanitær, toalett mv.) Formalisere samarbeid med frivillige lag og foreninger om tilrettelegging (turstier, turmål, gapahuker med mer) Samarbeide med lokale transportører om miljøvennlige transportløsninger for besøkende
Videreutvikle verdensarv som bransje og sysselsettende næring – 15 nye årsverk	Utrede mulighetene for å opprette en verdensarvpark med utendørs aktiviteter for lokale familier, tilreisende familier og andre Skape flere visnings- og formidlingsmuligheter Stille Vegaøyan verdensarv til disposisjon for forskning Etablere en helt ny type internasjonal folkehøgskole med fag og linjer som bygger på Vegaøyan verdensarv og UNESCOs grunnverdier
Et landbruk som leverer bredere, både innen volumproduksjon, lokalmat, foredling og tjenester – 20 nye årsverk i produsentleddet	Øke produksjonen av grønnsaker og potet samt andre produkter som kan få økt etterspørsel på lang sikt Videreføre og videreutvikle landbruk som er viktig for verdensarvstatusen Anvende ny teknologi for beite, og redusere motsetninger mellom dyr på beite og andre interesser Etablere et nytt marked for omsetning av mat fra Vega, lokalt og via netthandel; www.vegamarkedet.no Motivere til biinntekter i landbruket Invitere næringen til samarbeid om pionerskap og innovasjon
Senter for fjernarbeid, pendling, fjernstudier, små bedrifter m. fl.	Invitere vegværingene til et utviklingsverksted om behovet for og mulighetene til et nytt senter for formålet Etablere en arbeidsgruppe i fellesskap med interessenter Sees i sammenheng med en mulig ny næringshage på verdensarvsenteret, og mest mulig sambruk og flerbruk av alle typer ressurser Utrede med et måltall om 10 faste brukere og 5 andre brukerplasser
Produksjonen innen akvakultur skal økes i planperioden	Opprette et utviklingsprosjekt innen lavsignatur, innovativt og bærekraftig akvakultur i Vega kommune. Motivere bransje, myndigheter og utviklingsaktører til å bidra og delta Undersøke mulighetene for nye oppdrettsformer og mat- og proteinproduksjon i sjø innenfor verdensarvens rammer.

Vi vil:	Slik gjør vi det:
	Invitere til en mulighetsstudie om havgående (offshore) oppdrett i Vegas kommunes vestlige havområder.
Fiskeriene beholdt som egen næring	Invitere de relevante aktørene til et verksted om muligheter og utfordringer i næringen Kråkeboller og andre høstbare viltlevende marine ressurser utenom de klassiske fiskeslagene skal undersøkes nærmere for høsting og foredling Etablere et nytt marked for omsetning av mat fra Vega, lokalt og via netthandel; www.vegamarkedet.no
Fornybar energi for økt matproduksjon og andre formål	Støtte initiativtakere Følge med i nasjonal og regional politikk for videreutvikling av fornybar energi
Lokale varer og tjenester	Støtte innehavere av lokale tilbud med gode kommunale tjenester og annen tilrettelegging Støtte lokale gründere